

Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32
(Gemeente Tynaarlo, Dr.)

Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase

Concept

Steekproefrapport 2023-03/15

Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32
(Gemeente Tynaarlo, Dr.)

Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase

Concept

Steekproefrapport 2023-03/15

Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32
(Gemeente Tynaarlo, Dr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek en
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O)
Verkennde Fase

Een onderzoek in opdracht van
Buro Hollema

Steekproefrapport 2023-03/15
ISSN 1871-269X
Status: **concept**

auteur: J. F. Bajema (BA)
autorisatie: drs. C. Tulp (senior KNA-archeoloog/
-prospector, actor reg. nr. 28146404)

Goedgekeurd door de bevoegde overheid op ...

De Steekproef bv werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 4.1 en SIKB-BRL 4000.
Voor dit onderzoek gelden protocollen 4002 & 4003.
Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, april 2023

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd
en/of openbaar gemaakt zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen aansprakelijkheid
voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing
van de adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv Archeologisch Onderzoeks- en
Adviesbureau

adres	Hogeweg 3, 9801 TG Zuidhorn
telefoon	050 – 5779784
internet	www.desteekproef.nl
e-mail	info@desteekproef.nl
kvk	02067214

Inhoud

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1. Inleiding.....	1
• 1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01).....	1
• 1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02).....	2
2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06).....	3
• 2.1 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04).....	3
• 2.2 Archeologie (KNA 4.1: LS04).....	5
• 2.3 Historische geografie (KNA 4.1: LS03).....	8
• 2.4 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05).....	11
3. Veldonderzoek (KNA 4.1: VS05).....	12
• 3.1 Methoden en technieken (KNA 4.1: VS01).....	12
• 3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.1: VS02, VS03).....	13
4. Conclusies en advies (KNA 4.1: VS07).....	14

Gebruikte bronnen

Lijst van Figuren en Tabellen

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: Boorstaten

Appendix III: Laagbeschrijvingen

Samenvatting

Plangebied Zuiderstraat 30-32 te Zuidlaren ligt op de Hondsrug, een glaciale rug waar dekzand op is afgezet. In het dekzand zijn vlakvaaggronden of een podzolbodem ontstaan. Ten noorden van het plangebied ligt een AMK-terrein met de historische dorpskern van Zuidlaren. Ten zuiden van het plangebied ligt de Zuidlaarder Esch. Hoewel het plangebied niet deel uitmaakte van de oorspronkelijke historische dorpskern van Zuidlaren, is rond 1832 al wel een boerderij gesitueerd in het plangebied. Het plangebied lijkt tot de jaren '80 van de twintigste bewoond te zijn geweest, waarna de woning werd gesloopt en het plangebied braak kwam te liggen. Op basis van het bureauonderzoek geldt een hoge verwachting voor archeologische waarden uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd.

Uit het verkennend booronderzoek bleek dat de bodem in het noorden van het plangebied tot circa 35-40 centimeter onder maaiveld was verstoord. Hierin werd doorgaans veel grind en puin aangetroffen. In twee boringen werd een dunne verstoorde zandlaag aangetroffen die mogelijk het resultaat is van de sloop van de historische boerderij. Over het plangebied werd een relatief egale zandlaag waargenomen wat waarschijnlijk een esdek was. Op een diepte van 50-70 centimeter onder het maaiveld werd de C-horizont aangetroffen in de vorm van keizand en keileem. In het zuiden van het plangebied was de bodem relatief intact, al ontbrak het hier aan (behoudenswaardige) archeologische indicatoren. Hier werd alleen de opeenvolging van bouwvoor, egale zandlaag en keileem waargenomen. De twee aangetroffen fragmenten aardewerk kwamen uit een verstoorde context en hebben een relatief recente datering, waardoor deze weinig wetenschappelijke meerwaarde hebben. Er zijn verder geen vondsten gedaan.

Selectie-advies door C. Tulp (KNA-archeoloog/prospector nr. 28146404)

Hoewel in het noorden van het plangebied een verstoorde laag werd aangetroffen die mogelijk te maken heeft met een historische boerderij, achten wij de kans op de aanwezigheid van waardevolle archeologische indicatoren en sporen in het plangebied Zuiderstraat 30-32 klein. Het erf lijkt rond 1980 vrij grondig geruimd te zijn. Hoewel het plangebied met een dichtheid van 67 boringen per hectare is onderzocht, zijn geen behoudenswaardige archeologische indicatoren of sporen aangeboord. Bovendien zal organisch materiaal in deze zandgronden niet bewaard zijn gebleven. Wij adviseren daarom het plangebied wat betreft de archeologie vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkelingen.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Tynaarlo.

Selectiebesluit bevoegde overheid

Administratieve gegevens van het plangebied

Provincie	Drenthe
Gemeente	Tynaarlo
Plaats	Zuidlaren
Toponiem	Zuiderstraat 30-32
Kaartblad	12E
Centrumcoördinaten	241.705 / 567.890
Bestemmingsplan	Zuidlaren centrum Dubbelbestemming: Waarde – Archeologie 2
Oppervlakte	900 m ²
NAP-hoogte maaiveld	Circa 8-8.3 meter +NAP
Huidig grondgebruik	Grasland
Soort onderzoek	Bureauonderzoek & veldonderzoek verkennende fase
Opdrachtgever	Buro Hollema
Uitvoerder	De Steekproef bv
Bevoegde overheid	Gemeente Tynaarlo
Steekproef projectcode	2023-03/15
Onderzoeksmeldingsnummer	5379432100
Datum veldwerk	28 maart 2023
Maximale diepte onderzoek	100 centimeter onder maaiveld
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / DANS / DINO-loket (boorgegevens) / Noordelijk Archeologisch Depot Nuis

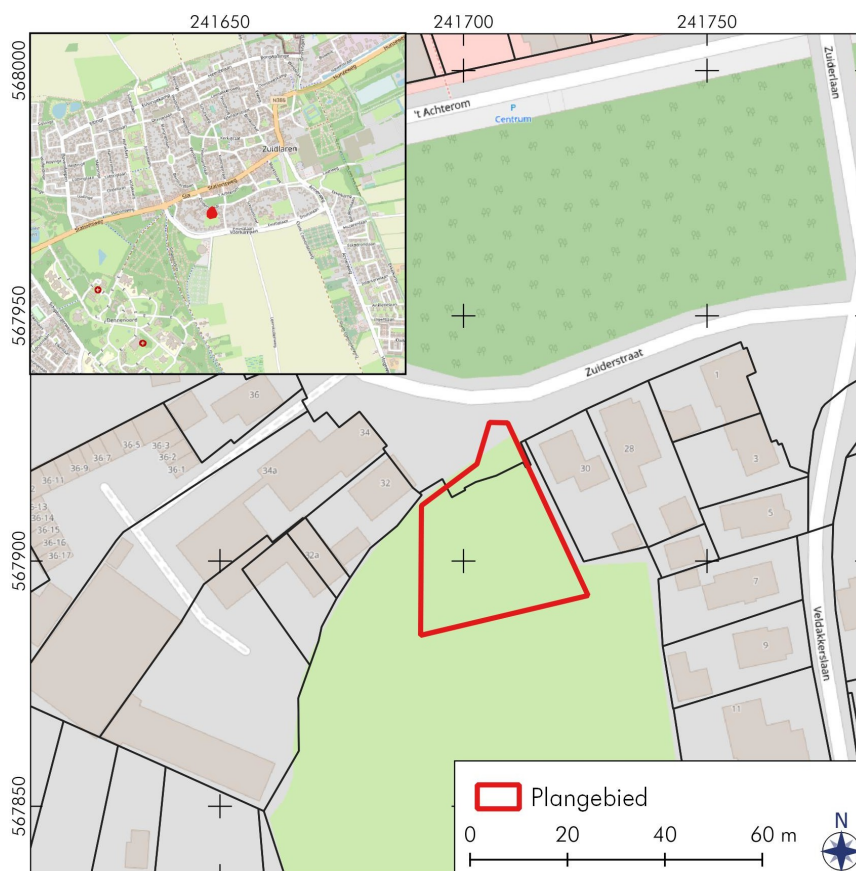
1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 4.1: LS01)

In opdracht van Buro Hollema is een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd aan de Zuiderstraat 30-32 in Zuidlaren, gemeente Tynaarlo, provincie Drenthe (Figuur 1). Aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen bouw van een nieuwe woning op de noordzijde van de huidige kavel, tegen de brink aan. Het graven van fundering kan leiden tot aantasting van in de ondergrond aanwezige archeologische waarden. Hierbij wordt vanuit gegaan dat de verstoringsdiepte van de fundering minstens 30 centimeter zal zijn.

Het plangebied valt onder het bestemmingsplan "Zuidlaren centrum" van de gemeente Tynaarlo en heeft een dubbelbestemming Waarde – Archeologie 2. Hiervoor geldt dat bij alle geplande bodemingrepen met een oppervlakte van meer dan 100 vierkante meter archeologisch onderzoek uitgevoerd dient te worden. Deze grenzen worden met de geplande werkzaamheden overschreven. De archeologische dubbelbestemming is afgeleid van de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Tynaarlo (Buesink *et al.* 2011).

Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (verkennde fase). Het doel van het onderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van de beschikbare fysisch-geografische, archeologische en historisch-geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst. Daartoe zijn de opbouw en gaafheid van de bodem bepaald.

Figuur 1: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Uitsnede van de topografische kaart (pdok).

1.2 Locatie (KNA 4.1: LS01, LS02)

Het plangebied ligt aan de zuidkant van historische kern van Zuidlaren. Het plangebied wordt momenteel in gebruik genomen als braakliggend grasland. Aan de noordkant wordt het begrensd door de Zuiderstraat met daarachter een brink. Aan de west- en oostkant wordt het plangebied begrensd door bewoning en aan de zuidzijde ligt het resterende deel van de braakliggende kavel. Het plangebied heeft een oppervlakte van circa 900 vierkante meter (0,09 hectare).

Volgens het Kabels en Leidingen InformatieCentrum (KLIC) lopen er huisaansluitingen langs de Zuiderstraat, in het noorden van het plangebied (zie Figuur 2). Op deze locatie wordt geambieerd een oprijlaan aan te leggen (KLIC-melding 23G0216408).

Figuur 2: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Luchtfoto van het plangebied met in de locaties van de daarin aanwezige kabels en leidingen (Bron: KLIC-melding 23G0216408).

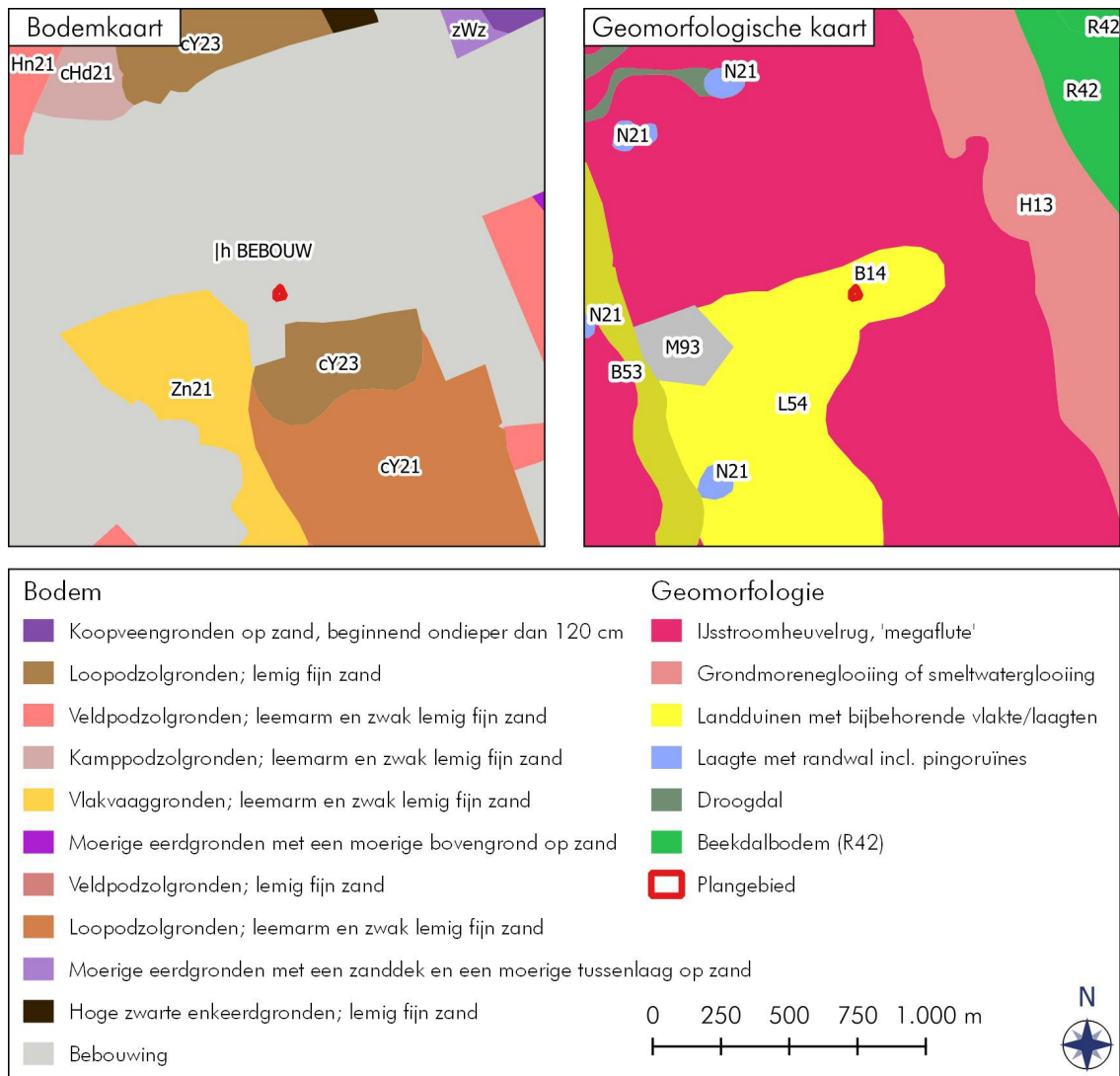
2. Bureauonderzoek (KNA 4.1: LS06)

Tijdens het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis van het plangebied verzameld. De gebruikte bronnen voor het onderzoek staan aan het eind van dit rapport. Één van de bronnen is ARCHIS 3, het archeologisch registratie- en informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze databank is toegankelijk voor organisaties die werkzaam zijn in de archeologie. Het bevat een GIS-systeem waarin onder meer een archeologische kaart en aardkundige kaarten geraadpleegd kunnen worden.

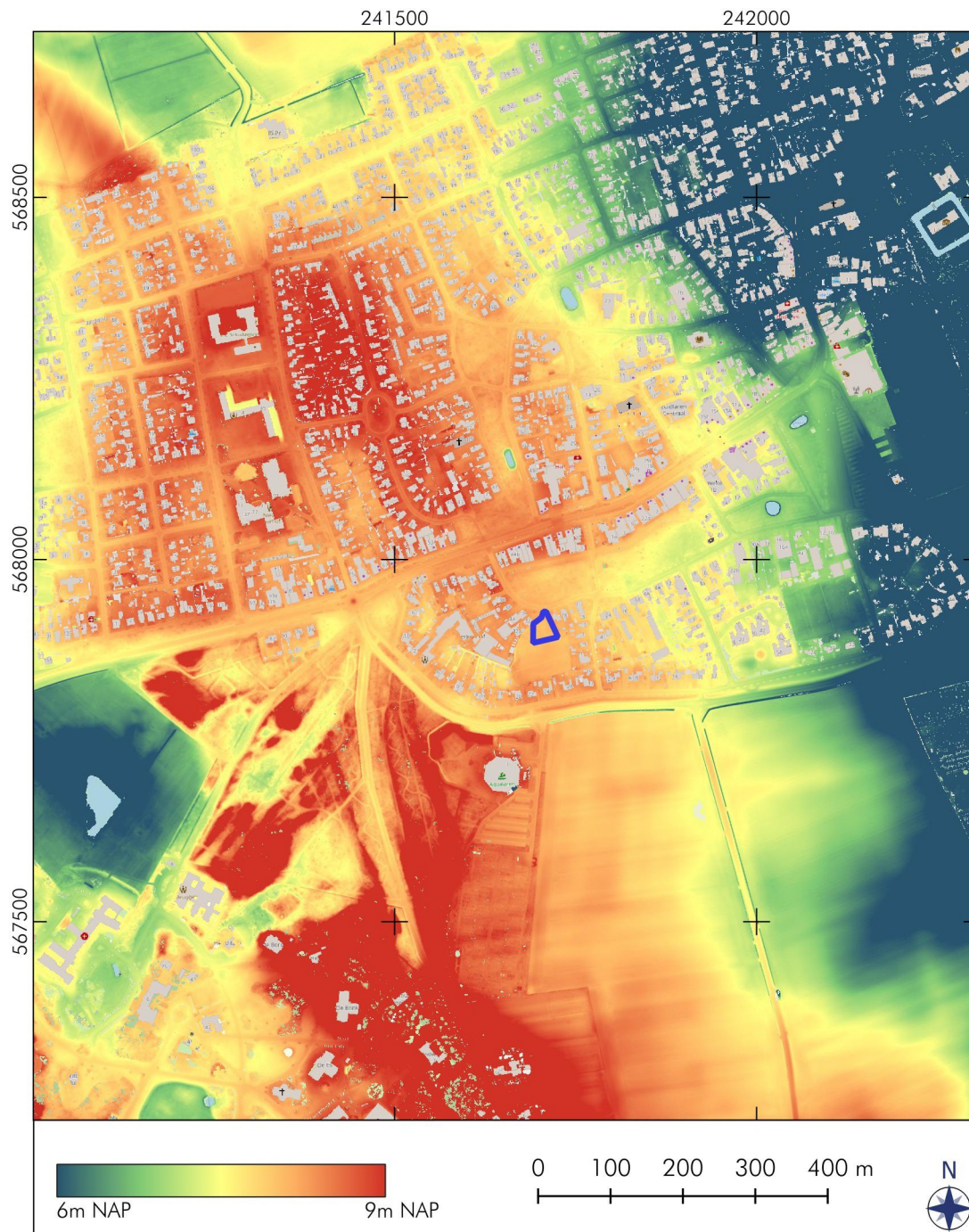
2.1 Fysische geografie (KNA 4.1: LS04)

Het plangebied ligt op de flank van de Hondsrug, een ijsstroomrug (code L54) die is ontstaan in de voorlaatste ijstijd (Saalien). In de diepere ondergrond is vanuit deze ijstijd keileem aanwezig. Tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien) heerste in Nederland een droog toendra klimaat. In deze periode is over de keileem door de wind fijn dekzand afgezet. Onder relatief droge omstandigheden ontstaan in dit dekzand zogenaamde podzolbodems. Een gave podzolbodem is te herkennen aan de afwisseling van uitspoelings- en inspoelingslagen (A-, E-, B(C)- en C-horizonten). Archeologische grondsporen kunnen tot in de C-horizont zijn ingegraven. Op de geomorfologische kaart ligt het plangebied in een gebied van landduinen met bijbehorende vlakten en laagten (code L54; zie Figuur 3, rechts). Deze landduinen zijn opgeworpen uit door wind afgezet stuifzand, wat door de lokale vegetatie werd opgevangen en vastgelegd. Op de bodemkaart ligt het plangebied in een zone met bebouwing (zie Figuur 3, links). Echter, in de nabije omgeving bestaat de bodem uit looppodzolgronden (code cY21 en cY23) en vlakvaaggronden (code Zn21). Bij extrapolatie van die gegevens lijkt het plangebied zich te bevinden in een zone met looppodzolgrond (cY21 en cY23). Een looppodzol heeft een matig dikke (< 50 cm), door de mens opgebrachte, donkere, humeuze bovengrond. Onder dit door plaggenbemesting ontstane dek ligt het oorspronkelijke bodemprofiel, meestal een holtpodzolbodem. Dit geeft aan dat hier waarschijnlijk een esdek heeft gelegen (de Zuidlaarder Esch). Vlakvaaggronden komen voor in gebieden waar periodiek een hoge grondwaterstand voorkomt. Dit type bodem komt bijvoorbeeld voor in uitgestoven laagtes in stuifzandgebieden.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) 3 zijn de hoog gelegen Hondsrug ten westen en het laag gelegen beekdal ten oosten te zien (zie Figuur 4). De historische kern van Zuidlaren is gelegen op de uiteinde van dit deel van de Hondsrug. Verder is te zien dat ten zuidwesten van het plangebied een deel van het landschap is afgegraven. Hier ligt tevens een stuifzandlaagte, dat overeenkomt met de gebieden die zijn aangegeven met de bodemkundige typering vlakvaaggronden. Binnen het plangebied is verder geen uitgesproken reliëf waarneembaar. De hoogte van het maaiveld varieert binnen het plangebied tussen de 8 en 8,3 meter +NAP.

Figuur 3: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Uitsnede van de bodemkaart en geomorfologische kaart.

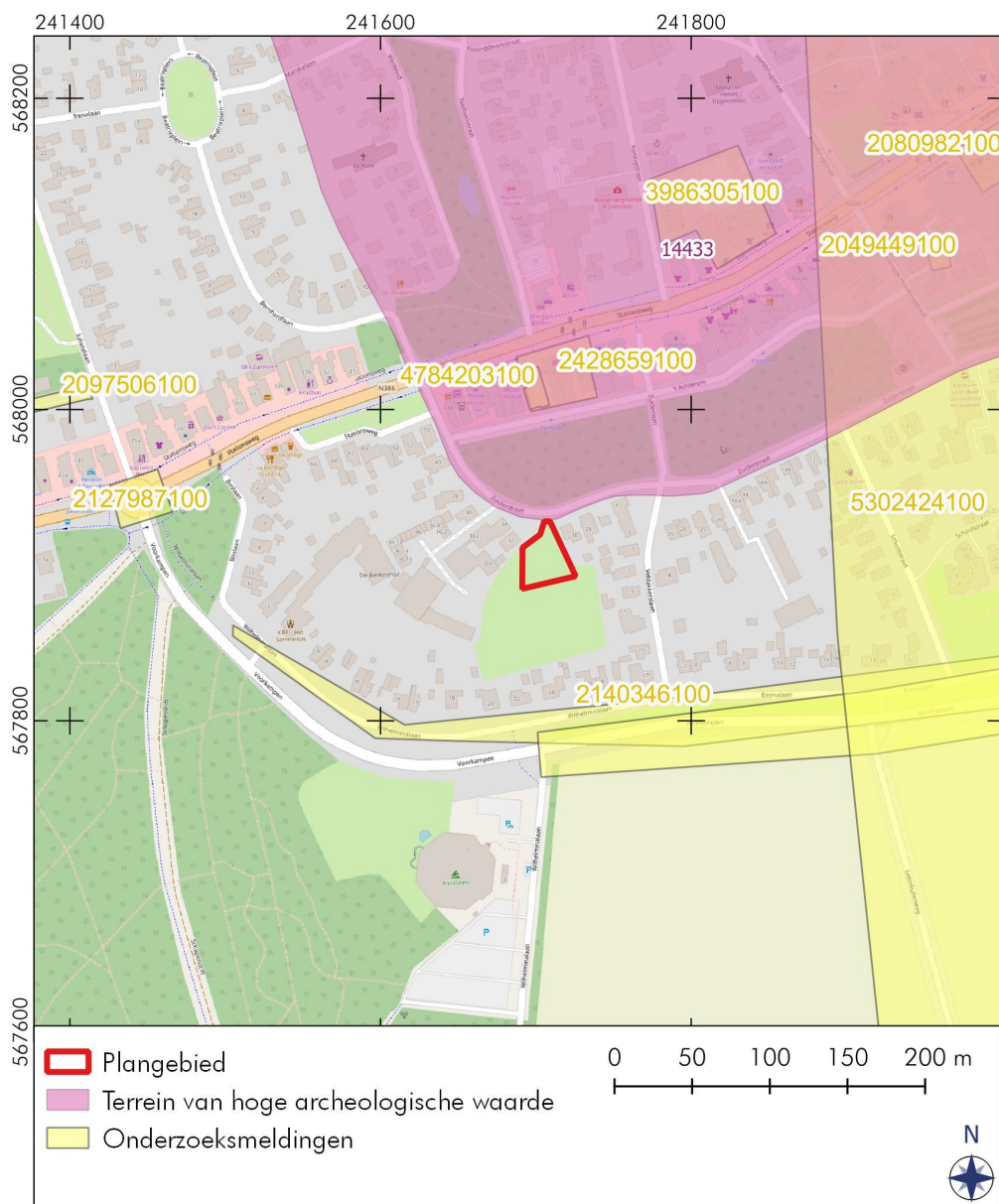
Figuur 4: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland 3.

2.2 Archeologie (KNA 4.1: LS04)

In het plangebied zijn geen archeologische waarden bekend. Archeologische waarden in de omgeving (straal van 250 meter) van het plangebied zijn weergegeven op Figuur 4 en in Tabel 1. Aan de noordkant grenst het plangebied aan een AMK-terrein (monumentnummer 14433). Het gaat om de historische dorpskern van Zuidlaren, die ten minste uit de middeleeuwen dateert. Hieronder zijn mogelijk oudere bewoningssporen terug te vinden.

In de omgeving van het plangebied zijn verder zeven booronderzoeken uitgevoerd (2049449100, 2080982100, 2097506100, 2127987100, 2140346100, 3986305100, 4784203100). Bij alle booronderzoeken (waarvan het rapport beschikbaar is) bleek dat de bodem sterk was verstoord, veelal tot in het keileem of keizand. Alleen bij de Stationsweg werden op een aantal locaties een deels intacte podzolbodem aangetroffen, waarin een B-horizont werd waargenomen. Bij geen van de onderzoeken werden archeologische indicatoren gevonden. Deze gebieden werden daarom vrijgegeven.

Voor de bredere omgeving van het plangebied leverde het Archis-bestand ook een aantal meldingen en monumenten op. Het betreft hier voornamelijk grafheuvels, daterend vanaf het laat-neolithicum tot in de bronstijd. Verder worden enkele vondsten van fragmenten van aardewerk uit de ijzertijd en uit de middeleeuwen in de omgeving van het onderzoeksterrein vermeld.

Figuur 5: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied (ARCHIS 3).

Tabel 1: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied. Voor de locatie zie Figuur 4 (bron: Archis).

Zaaknummer	Omschrijving	Datering
AMK-terrein 14433	Terrein betreft de historische dorpskern van Zuidlaren, een oud esdorp, zoals weergegeven op de topografische militaire kaart van 1853. Onder de kern bevinden zich mogelijk sporen van vroegere bewoning.	Dorp (vroeg middeleeuwen – late middeleeuwen)
<i>Onderzoeken</i> 2049449100	Archeologisch booronderzoek aan de Hondsrugstraat in 2004. Het bodemprofiel lijkt op het gehele onderzoeksterrein verstoord te zijn tot op de keileem. Bovenop deze laag keileem is geen intacte podzol aangetroffen. De meeste lagen die zich bovenop de keileem bevinden hebben een gemengd karakter. In enkele gevallen is zelfs in de bovenste lagen opgebracht keileem aanwezig. Puinresten duiden eveneens op verstoring en deze worden ook aangetroffen in de laag die zich op de keileem bevindt. Er kan geconcludeerd worden dat eventuele archeologische sporen op het onderzoeksterrein vermoedelijk niet meer aanwezig zullen zijn. Er werd geen vervolgonderzoek aanbevolen (Blom 2004).	
2080982100	Archeologisch booronderzoek aan de Stationsweg in 2006. De bodem in het plangebied is niet meer intact. In geen enkele boring zijn lagen waargenomen die kenmerkend zijn voor een podzolprofiel. De verwachte archeologische grondsporen en indicatoren uit de vroege en late middeleeuwen als ook de indicatoren uit eerdere perioden zijn niet aangetroffen. Waarschijnlijk heeft de recente bebouwing rondom het plangebied de oorspronkelijke bodem grotendeels verstoord. Vervolgonderzoek werd niet noodzakelijk geacht (Vissinga 2006a).	
2097506100	Archeologisch booronderzoek bij het Klokhuis in 2005. Rapport ontbreekt.	
2127987100	Archeologisch booronderzoek bij de rotonde Julianalaan-Stationsweg in 2006, door middel van 48 boringen. Hieruit bleek dat binnen de vier deelgebieden de bodem grotendeels is verstoord. In slechts zes boringen is een redelijk intact bodemprofiel waargenomen (met de aanwezigheid van een B-horizont, dan wel een restant van een B-horizont). Het bodemprofiel ter plekke van de overige boorlocaties was tot in de B/C-, de C-horizont en de keileem verstoord. Tijdens het veldwerk zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Vervolgonderzoek werd niet noodzakelijk geacht (Vissinga 2006b).	
2140346100	Archeologisch booronderzoek in gemeente Tynaarlo in 2006. Rapport ontbreekt.	
2428659100 4784203100	Archeologisch bureau- en booronderzoek aan de Stationsweg. De bodem in het plangebied bestaat uit een laag ophoogzand op een verstoorde laag op keizand. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het gebied is vrijgegeven (De Vries & Aalbersberg 2016).	
3986305100	Archeologisch booronderzoek aan de Stationsweg in 2016. De aanleiding was de sloop van de bestaande bebouwing en de bouw van nieuwe appartementen en woningen. Uit het booronderzoek is naar voren gekomen dat de bodemopbouw in het onderzoeksgebied bestaat uit keileem met hierop keizand en dekzand zonder podzolprofiel, gevolgd door een verstoorde of opgebrachte toplaag, die een maximale diepte heeft tussen de 1,15 en 2,95 m-mv. In alle boringen is de top van de natuurlijke afzettingen verstoord, soms tot in de keileem. Er werd geen vervolgonderzoek aanbevolen (Krol-Karten 2016).	

5302424100	Archeologisch bureauonderzoek bij De Groeve ten behoeve van de uitbreiding van het waterwinningsgebied. Binnen het plangebied zijn 35 AMK-terreinen en verschillende dekzandkoppen gelegen. Bovendien zijn een tal van archeologische vondstmeldingen bekend binnen het plangebied, waaronder prehistorische vuursteenvindplaatsen, ijzertijdnederzettingen, urnenvelden en middeleeuwse bewoningssporen. Op basis van de resultaten van het onderzoek blijkt dat binnen het onderzoeksgebied (mogelijk) archeologische resten bedreigd worden door de voorgenomen verlaging van het grondwaterniveau. Voor de gebieden waar een hoge archeologische verwachtingswaarde geldt werd aanbevolen een verkennend booronderzoek uit te voeren. Dit is tot op heden nog niet uitgevoerd (Van Popta 2022).	
------------	---	--

2.3 Historische geografie (KNA 4.1: LS03)

In de prehistorie was de omgeving van Zuidlaren een van de dichtst bewoonde gebieden van Nederland, gezien de grote dichtheid aan archeologische vindplaatsen (hunebedden, grafheuvels, raatakkers en urnenvelden) die op dit deel van de Hondsrug zijn aangetroffen. Omstreeks de achtste eeuw veranderde het gebruik van brandakkers naar permanente bewoning, waarna het dorp Zuidlaren ontstond. Zuidlaren was vóór het jaar 1000 een van de grootste dorpen van Drenthe, groter dan zowel Groningen als Assen (Kraak 2017). De historische structuur van het esdorp is tegenwoordig goed bewaard gebleven; het samenspel van brinken, bebouwing en Laarwoudbos zijn nog duidelijk te herkennen. Van groot historisch belang zijn de brinken, een open ruimte in een dorp die in het verleden werd gebruikt om vee te verzamelen. Zuidlaren heeft minstens zeven brinken, die tegenwoordig vrijwel allemaal zijn heringericht als dorpspleinen (Steenhuis & Theunissen 2021).

Op de kadastrale kaart uit 1811-1832 (zie Figuur 6) is het plangebied al in gebruik als erf met boerderij. Aan de zuidzijde van de Zuiderstraat ligt een oude lint van boerderijen, met een directe overgang naar de zuidelijke esgronden. Het plangebied is in 1832 in bezit van de landbouwer Lambert Schuiling. Hier, aan de westzijde van de zuiderstraat, woonden in de eerste helft van de negentiende eeuw weinig landbouwers. De kavels waren kleiner en er woonden voornamelijk arbeiders. Het bouwperceel ten noorden van het erf werd gebruikt als brink, waarvan de structuur tegenwoordig nog goed bewaard is gebleven. De informele slijtpaden over de brinken, de bomenrijen en de bestrating met klinkers op de brinken langs de Zuiderstraat dragen enorm bij aan een informeel en dorps beeld (Steenhuis & Theunissen 2021).

Op basis van de historisch topografische kaarten van de twintigste eeuw lijkt het plangebied meerdere keren over de schop te zijn geweest (zie Figuur 7). In de jaren '30 is de arbeiderswoning ten oosten van het plangebied aangelegd. Vervolgens is de woning binnen het huidige plangebied in de jaren '50 uitgebouwd, of is hier een geheel nieuwe (grotere) woning aangelegd. In de tweede helft van de jaren '80 is het erf geruimd en kwam het terrein braak te liggen.

Figuur 6: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Uitsnede van kadastrale minuut uit 1811-1832 (HISGIS.nl).

Figuur 7: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Uitsneden van de topografische kaarten uit 1990, 1930, 1960 en 1990 (topotijdreis.nl).

2.4 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 4.1: LS05)

Voor het plangebied geldt een hoge verwachting voor archeologische waarden vanaf het paleolithicum tot de nieuwe tijd (Tabel 2). Aangezien het plangebied op de flank van de Hondsrug is gelegen was het landschap al vanaf het paleolithicum geschikt voor menselijke activiteiten. De bodem ten zuiden van het plangebied wordt op basis van de bodemkaart gekenmerkt door looppodzolgronden, een podzoldodem met een opgebrachte bovengrond (plaggenbemesting). Het gaat hier vermoedelijk om de Zuidlaarder Esch. Mogelijk bevindt deze es zich ook nog binnen het plangebied. Aan de noordkant grenst het plangebied aan een AMK-terrein. Dit betreft de oude dorpskern van Zuidlaren, waarbinnen oude boerderijplaatsen uit de middeleeuwen en nieuwe tijd verwacht kunnen worden, evenals bewoningssporen uit eerdere perioden. Op basis van historisch kaartmateriaal blijkt het plangebied in ieder geval vanaf de eerste helft van de negentiende eeuw bebouwd en bewoond te zijn geweest. In de jaren '80 van de twintigste eeuw werd de bebouwing op het perceel gesloopt, waarna het perceel braak kwam te liggen. Resten van voorgaande bewoningsfasen kunnen nog in de ondergrond aanwezig zijn.

Archeologische indicatoren uit de steentijd tot en met romeinse tijd kunnen onder andere bestaan uit artefacten van vuur- en natuursteen, metaal, glas, bouw materiaal en aardewerkscherven, maar ook grondsporen zoals (paal)kuilen, greppels, haardkuilen of waterputten. Vanaf de middeleeuwen kunnen naast eerdergenoemde artefacten en sporen ook ophogingslagen (esdekken) worden gevonden. Organisch archeologisch materiaal zal vanwege de slechte conserveringsomstandigheden van zand niet of nauwelijks voorkomen. Diepe sporen zoals waterputten en beerputten kunnen wel organisch materiaal bevatten. De huidige bebouwing kan behoorlijke verstoringen hebben veroorzaakt.

Tabel 2: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Specificatie archeologische verwachting.

Datering	Steentijd – romeinse tijd	Middeleeuwen – nieuwe tijd
Complexiteit	Jachtkamp, nederzetting, graf	Nederzetting, graf
Omvang	Vanaf enkele meters	Vanaf enkele tientallen meters
Diepteligging	In de top van het dekzand	Vanaf het maaiveld
Gaafheid en conservering	Geen organische conservering	Geen organische conservering
Locatie	Hele terrein	Hele terrein
Uiterlijke kenmerken	Vuursteen, aardewerkscherven, grondsporen	Aardewerkscherven, bouw materiaal, ophogingslagen, grondsporen
Mogelijke verstoringen	Bebouwing	Bebouwing

Om dit verwachtingsmodel te toetsen werd een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Hiermee zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de diepte van eventueel archeologisch relevante lagen bepaald.

3. Veldonderzoek (KNA 4.1: VS05)

3.1 Methoden en technieken (KNA 4.1: VS01)

Het veldwerk is uitgevoerd op 28 maart 2023. Op het 900 vierkante meter grote terrein zijn zes verkennende boringen gedaan, waarmee de gemiddelde boordichtheid circa 67 boringen per hectare is (Figuur 8). De boringen zijn uitgevoerd met een edelmanboor van tien centimeter. De einddiepte ligt tussen 75 en 100 centimeter onder maaiveld. De opgeboorde monsters zijn beschreven en onderzocht door ze laagsgewijs af te snijden in de boorkop. Op deze wijze is bepaald in welke mate de bodem intact is en wat de kans is op archeologische lagen en/of grondsporen. Daarnaast zijn de diepte, lithologie en kleur bepaald, alsmede alle overige bijzonderheden. Alle opgeboorde grond is tevens gezeefd met een maaswijdte van vier millimeter.

De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). De boorpunten zijn ingemeten en de RD-coördinaten zijn bepaald met behulp van GPS. De hoogtes zijn bepaald met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland 3. De resultaten van de boringen zijn opgenomen in Appendix II en Appendix III in de vorm van boorstaten en laagbeschrijvingen. Een veldkartering kon op de locatie niet worden uitgevoerd vanwege de slechte zichtbaarheid door het hoge gras.

Figuur 8: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Boorpuntenkaart (voor bijbehorende coördinaten en NAP-hoogtes zie Appendix III).

3.2 Resultaten veldwerk (KNA 4.1: VS02, VS03)

Vanaf het maaiveld bestond de bodem voor de bovenste 10-20 centimeter uit een humeuze bouwvoor. In het noorden van het plangebied (boring 1, 2 en 4) werd een verstoorde zandlaag van 25-45 centimeter waargenomen, bestaande uit zwak siltige, grijs bruin zand met grindinclusies. In boring 1 en 4 werd hieronder een verstoorde bruine zandlaag met een dikte van 10 centimeter aangetroffen, waarin puin, leembrokken en houtskool werd waargenomen. De locaties deze verstoorde lagen komen overeen met de vermeende ligging van de verdwenen historische boerderij. Deze lagen houden vermoedelijk verband met de sloop van deze boerderij. Onder deze verstoorde lagen werd over het hele plangebied een relatief egale lichtbruine zandlaag aangetroffen met een dikte van 15 tot 30 centimeter. Deze laag was ietwat siltiger dan de bovenliggende zandlagen, mogelijk door het nabijliggende keileem. In boring 4 en 6, in het westen van het plangebied, is deze laag in de onderste 10 centimeter vermengd met de onderliggende C-horizont. Gezien de opbouw van de zandlaag en de nabije ligging van de Zuidlaarder Esch, is deze laag in het veld geïnterpreteerd als esdek. Er zijn echter geen archeologische indicatoren in deze laag waargenomen, waardoor deze laag niet kon worden gedateerd. In het zuiden van het plangebied (boring 3, 5 en 6) bleek de bodem relatief intact, waarbij de bouwvoor direct over ging op de egale, matig siltige zandlaag (esdek).

In boring 1, 4, 5 en 6 werd op een diepte van 50 tot 60 centimeter onder het maaiveld de C-horizont aangetroffen in de vorm van keizand, waarna deze na 10 tot 25 centimeter over ging in keileem. In boring 2 en 3 werd geen keizand aangetroffen, maar de egale zandlaag op een diepte van 60-70 centimeter onder het maaiveld gaat hier direct over op keileem.

In boring 2 en 6 is een fragment aardewerk gevonden in de bovenste verstoorde zandlaag (15-45 centimeter onder het maaiveld). Het lijkt hier te gaan om vrij modern roodbakend aardewerk. Aangezien de scherven een relatief recente datering hebben en ze zijn aangetroffen in een verstoorde laag, zijn ze niet behoudenswaardig geacht.

Figuur 9: Zuidlaren, Zuiderstraat 30-32: Foto van het plangebied, genomen in noordelijke richting.

4. Conclusies en advies (KNA 4.1: VS07)

Plangebied Zuiderstraat 30-32 te Zuidlaren ligt op de Hondsrug, een glaciële rug waar dekzand op is afgezet. In het dekzand zijn vlakvaaggronden of een podzolbodem ontstaan. Ten noorden van het plangebied ligt een AMK-terrein met de historische dorpskern van Zuidlaren. Ten zuiden van het plangebied ligt de Zuidlaarder Esch. Hoewel het plangebied niet deel uitmaakte van de oorspronkelijke historische dorpskern van Zuidlaren, is rond 1832 al wel een boerderij gesitueerd in het plangebied. Het plangebied lijkt tot de jaren '80 van de twintigste bewoond te zijn geweest, waarna de woning werd gesloopt en het plangebied braak kwam te liggen. Op basis van het bureauonderzoek geldt een hoge verwachting voor archeologische waarden uit het paleolithicum tot en met de nieuwe tijd.

Uit het verkennend booronderzoek bleek dat de bodem in het noorden van het plangebied tot circa 35-40 centimeter onder maaiveld was verstoord. Hierin werd doorgaans veel grind en puin aangetroffen. In twee boringen werd een dunne verstoorde zandlaag aangetroffen die mogelijk het resultaat is van de sloop van de historische boerderij. Over het plangebied werd een relatief egale zandlaag waargenomen wat waarschijnlijk een esdek was. Op een diepte van 50-70 centimeter onder het maaiveld werd de C-horizont aangetroffen in de vorm van keizand en keileem. In het zuiden van het plangebied was de bodem relatief intact, al ontbrak het hier aan (behoudenswaardige) archeologische indicatoren. Hier werd alleen de opeenvolging van bouwvoor, egale zandlaag en keileem waargenomen. De twee aangetroffen fragmenten aardewerk kwamen uit een verstoorde context en hebben een relatief recente datering, waardoor deze weinig wetenschappelijke meerwaarde hebben. Er zijn verder geen vondsten gedaan.

Selectie-advies door C. Tulp (KNA-archeoloog/prospecteur nr. 28146404)

Hoewel in het noorden van het plangebied een verstoorde laag werd aangetroffen die mogelijk te maken heeft met een historische boerderij, achten wij de kans op de aanwezigheid van waardevolle archeologische indicatoren en sporen in het plangebied Zuiderstraat 30-32 klein. Het erf lijkt rond 1980 vrij grondig geruimd te zijn. Hoewel het plangebied met een dichtheid van 67 boringen per hectare is onderzocht, zijn geen behoudenswaardige archeologische indicatoren of sporen aangeboord. Bovendien zal organisch materiaal in deze zandgronden niet bewaard zijn gebleven. Wij adviseren daarom het plangebied wat betreft de archeologie vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkelingen.

Als bij toekomstig graafwerk onverhoopt toch archeologische vondsten worden gedaan of archeologische grondsporen worden aangetroffen, dan dient daarvan direct melding te worden gemaakt bij de minister conform de Erfgoedwet 2015, artikel 5.10 & 5.11. Wij adviseren dit te doen bij de gemeente Tynaarlo.

Gebruikte bronnen

AHN-Viewer. www.AHN.nl. Actueel Hoogtebestand Nederland. Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geoinformatie en ICT.

ARCHIS 3. www.zoeken.cultureelerfgoed.nl

Blom, M. C. 2004. *Een Archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) door middel van een Bureau- en Booronderzoek op de Hondsrugstraat te Zuidlaren, Gem. Tynaarlo (Dr.)*. ARC-rapport 2004-41. Groningen: ARC.

Buesink, A., Mostert, M., Geerts, H.M.M., Pepers, K.H.J., Willems, J.M.J. & M.J. Van Putten 2011. *Gemeente Tynaarlo. Archeologische Verwachtings- en Beleidskaart*. BAAC rapport v-10.0210. 's-Hertogenbosch: BAAC.

Hisgis, Historisch Geografisch Informatiesysteem. www.hisgis.nl

Kraak, J. 2017. *Het Werd Stil op de Es. Zuidlaren, een Moderne Dorpsgeschiedenis*. Beilen: Het Drentse Boek.

Krol-Karten, T. N. 2016. *Archeologisch bureau- en booronderzoek Stationsweg te Zuidlaren, gemeente Tynaarlo (Dr.)*. MUG rapport 2016-07. Leek: MUG bv.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1. www.SIKB.nl. 2018. Centraal College van Deskundigen Archeologie.

www.opentopo.nl

www.plaatsengids.nl

Popta, van., Y. T. 2022. *Plangebied Uitbreiding Waterwinning De Groeve*. RAAP-rapport 6095. Weesp: RAAP bv.

Publieke Dienstverlening Op de Kaart, www.pdok.nl

www.ruimtelijkeplannen.nl

Steenhuis, M. & Theunissen, V. 2021. *Zuidlaren – Beschermd Dorpsgezicht en Omgeving. Cultuurhistorische waardestelling*. Eelde: Steenhuismeurs bv.

www.topotijdreis.nl

Vissinga, A. 2006a. *Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek aan Stationsweg te Zuidlaren (Dr.)*. De Steekproefrapport 2006-03/15. Zuidhorn: De Steekproef bv.

Vissinga, A. 2006b. *Zuidlaren, Verkeersreconstructie Gemeente Tynaarlo*. De Steekproefrapport 2006-08/1. Zuidhorn: De Steekproef bv.

Vries, de., N. & Aalbersberg, G. 2016. *Zuidlaren, Stationsweg 38b-40 (Gemeente Tynaarlo)*. Salisbury Archeologisch rapport 344. Assen: Salisbury bv.

Lijst van Figuren en Tabellen

Figuren

- 1 Topografische kaart
- 2 Luchtfoto met KLIC-melding
- 3 Geomorfologische kaart en bodemkaart
- 4 Hoogtekaart
- 5 Archeologische waardenkaart
- 6 Kadastrale minuutplan 1811-1832
- 7 Topografische kaarten uit 1880, 1902, 1930 en 1960
- 8 Boorpuntenkaart
- 9 Foto van het plangebied

Tabellen

- 1 Archeologische waarden in de omgeving van het plangebied
- 2 Specificatie archeologische verwachting

Appendix I: Archeologische periodes

paleolithicum:					
paleolithicum vroeg:		tot 300.000 BP		ijzertijd:	
paleolithicum midden:		300.000 - 35.000 BP		ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum laat:		35.000 BP - 8.800 vC		ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat A:		35.000 - 18.000 BP		ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat B:		18.000 BP - 8.800 vC		romeinse tijd:	
mesolithicum:				romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum vroeg:		8.800 - 7.100 vC		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum midden:		7.100 - 6.450 vC		romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum laat:		6.450 - 4.900 vC		romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
neolithicum:				romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
neolithicum vroeg:		5.300 - 4.200 vC		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum vroeg A:		5.300 - 4.900 vC		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg B:		4.900 - 4.200 vC		romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum midden:		4.200 - 2.850 vC		romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum midden A:		4.200 - 3.400 vC		middeleeuwen:	
neolithicum midden B:		3.400 - 2.850 vC		middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum laat:		2.850 - 2.000 vC		middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat A:		2.850 - 2.450 vC		middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat B:		2.450 - 2.000 vC		middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
bronstijd:				middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
bronstijd vroeg:		2.000 - 1.800 vC		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd midden:		1.800 - 1.100 vC		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd midden A:		1.800 - 1.500 vC		middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden B:		1.500 - 1.100 vC		nieuwe tijd:	
bronstijd laat:		1.100 - 800 vC		nieuwe tijd vroeg:	1.500 - 1.650 nC
				nieuwe tijd midden:	1.650 - 1.850 nC
				nieuwe tijd laat:	1.850 - heden
pleistoceen:		2,5 miljoen - 10.000 BP			
elsterien		475.000 - 410.000 BP			
saalien		200.000 - 130.000 BP			
weichselien		116.000 - 10.000 BP			
holoceen:		10.000 - heden			

vC = voor Christus

nC = na Christus

BP = before present; present = 1950

Algemeen

Steentijd (tot 2000 vC)

De steentijd is opgedeeld in het paleolithicum, mesolithicum en neolithicum. Het paleolithicum (oude steentijd) wordt vooral gekenmerkt door de ijstijden. Na het laatpaleolithicum verbetert het klimaat. Vindplaatsen uit het late paleolithicum zijn vooral te herkennen aan concentraties vondstmateriaal (bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskool) met weinig en moeilijk te herkennen grondsporen zoals kuilen, paalgaten en houtskoolconcentraties die mogelijk wijzen op hardplaatsen.

Vondsten uit het mesolithicum of midden steentijd, gekenmerkt door sporen en vondsten van rondtrekkende jagers en verzamelaars, bestaan voornamelijk uit bewerkt vuursteen, verbrande hazelnootdoppen en houtskoolfragmenten. Mesolithische grondsporen zijn vooral oppervlakte-haarden en hardkuilen. In een natte omgeving kunnen ook werktuigen van gewei of hout bewaard zijn gebleven. VoorbZuidlarenn hiervan zijn geweibijlen, bogen, visfuisen, etc.

In het neolithicum (nieuwe steentijd) werden dieren gehouden en in het neolithicum werd eveneens akkerbouw bedreven. Grondsporen uit deze periode kunnen bestaan uit paalgaten van bijvoorbeeld boerderijen, resten van beschoeiingen, greppels, (afval)kuilen en hardplaatsen. Aardewerk komt in deze tijd voor, evenals bewerkt (vuur)steen en geslepen bijlen.

Metaaltijden (2000-12 vC)

In de bronstijd en ijzertijd kwam bemesting en wisselbouw binnen de akkerbouw voor.

Sporen uit de bronstijd en ijzertijd kunnen bestaan uit kuilen, paalgaten van boerderij-plattegronden, bijgebouwen of spiekers, waterkuilen of -putten, erf- of akkerafscheidingen en sporen van akkerbewerking zoals de kruislings getrokken voren van een eergetouw. Houtskool kan duiden op de aanwezigheid van haarden voor voedselbereiding of het bakken van aardewerk. Ook kunnen er restanten gevonden worden die duiden op metaalbewerking, zoals stukken ovenwand, brons- of ijzerlakken, sintels, mallen, smeltkroezen, metaal bedoeld voor omsmelten, etc.

Vondsten kunnen verder bestaan uit bijvoorbeeld metalen voorwerpen of voorwerpen van aardewerk zoals vaatwerk, maar ook slingerkogels, rammelaars, spinklosjes en weefgewichten.

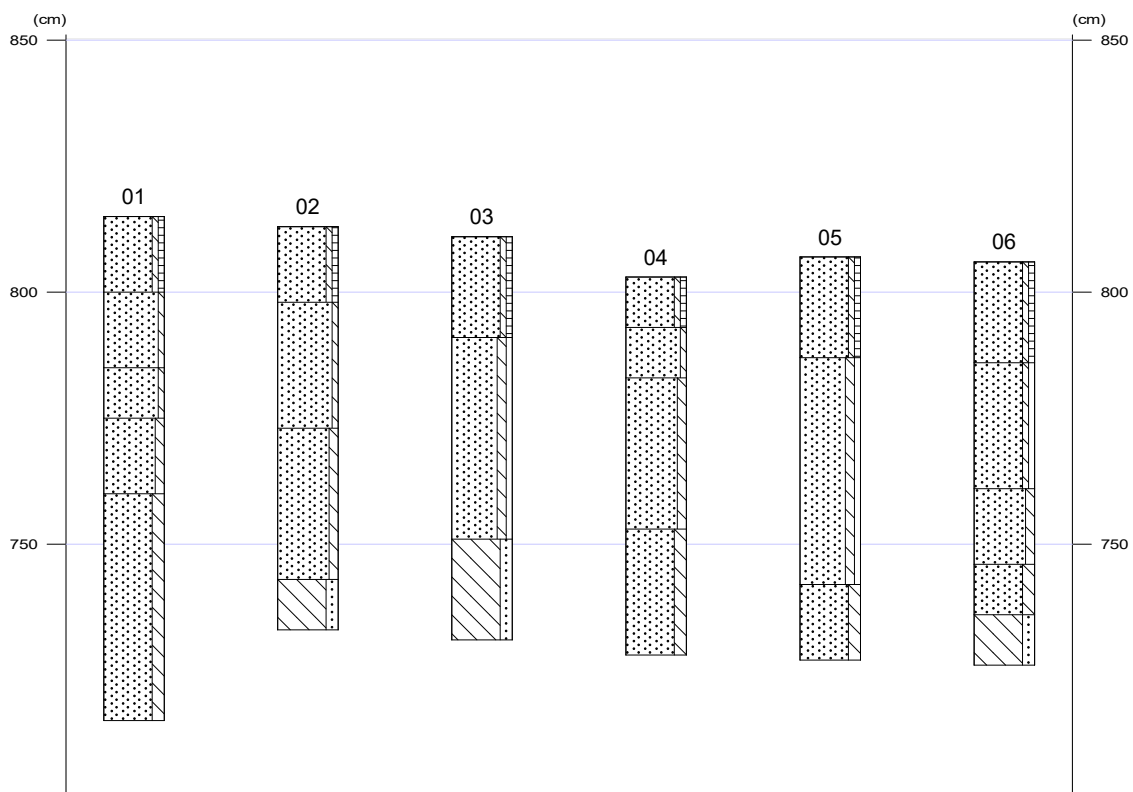
Romeinse tijd (12 vC-450 nC)

In de romeinse tijd vormde de Rijn de noordelijke grens van het romeinse rijk. Langs deze grens, de *limes*, werden grensposten, nederzettingen en wegen gebouwd. In het noorden van Nederland zijn ook romeinse vondsten gedaan, maar dit zijn voornamelijk losse vondsten als romeinse munten, mantelspelden en scherven romeins aardewerk.

Middeleeuwen en nieuwe tijd (450 nC-heden)

Na een afname in de bevolkingsdichtheid aan het einde van de romeinse tijd en de periode erna, steeg deze weer in het begin van de middeleeuwen. Vondsten uit de middeleeuwen en later bestaan voornamelijk uit scherven aardewerk, waaronder importaardewerk, munten en metalen voorwerpen (zoals mantelspelden, spijkers), resten van aardewerkproductie, metaalbewerking, wolbewerking etc. Belangrijke gebouwen (bijvoorbeeld kerken en borgen) werden van baksteen / kloostermoppen gebouwd.

Appendix III: Boorbeschrijvingen

01

X-coördinaat (m) : 241711
Y-coördinaat (m) : 567922
Maaiveld (cm) : 815

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 15	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-bruin-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	spoor baksteen
15 - 30	zand zwak siltig, grijs-bruin, 10YR3/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord	
30 - 40	zand zwak siltig, bruin, 10YR3/6, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord	spoor baksteen
40 - 55	zand matig siltig, grijs-bruin, 10YR3/4, Zand: matig fijn, Opm.: vrij egale laag; esdek?	
55 - 100	zand sterk siltig, licht-bruin, 10YR5/4, spoor roestvlekken, C-horizont, keizand	

02

X-coördinaat (m) : 241714
Y-coördinaat (m) : 567907
Maaiveld (cm) : 813

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 15	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-bruin-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	spoor baksteen
15 - 40	zand zwak siltig, grijs-bruin, 10YR3/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord	spoor baksteen
40 - 70	zand matig siltig, grijs-bruin, 10YR3/4, Zand: matig fijn, Opm.: vrij egale laag; esdek?	spoor baksteen
70 - 80	leem sterk zandig, licht-groen-bruin, weinig roestvlekken	

03

X-coördinaat (m) : 241717
Y-coördinaat (m) : 567893
Maaiveld (cm) : 811

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 20	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-bruin-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	spoor baksteen
20 - 60	zand matig siltig, zwak grindig, grijs-bruin, 10YR3/4, Zand: matig fijn, Opm.: vrij egale laag; esdek?	
60 - 80	leem sterk zandig, licht-groen-bruin, weinig roestvlekken	

04

X-coördinaat (m) : 241701
Y-coördinaat (m) : 567912
Maaiveld (cm) : 803

Lithologie

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort	Archeologische indicatoren
0 - 10	zand zwak siltig, zwak humeus, donker-bruin-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor, Opm.: leembrokken	spoor baksteen
10 - 20	zand zwak siltig, bruin, 10YR3/6, Zand: matig fijn, Opm.: leembrokken, verstoord. puinlaag, mogelijk van boerderij?	spoor baksteen, weinig brokken houtskool
20 - 50	zand matig siltig, grijs-bruin, 10YR3/4, Zand: matig fijn, Opm.: vermengd; esdek?	
50 - 75	zand sterk siltig, licht-bruin, 10YR5/4, spoor roestvlekken, C-horizont, keizand, Opm.: eerste 10cm vermengd	

X-coördinaat (m) : 241704
Y-coördinaat (m) : 567897
Maaiveld (cm) : 807

Lithologie

Diepte (cm)	Grondsoort	Omschrijving	Archeologische indicatoren
0 - 20	zand	zwak siltig, zwak humeus, donker-bruin-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	weinig baksteen
20 - 65	zand	matig siltig, zwak grindig, grijs-bruin, 10YR3/4, Zand: matig fijn, Opm.: vrij egale laag; esdek?	
65 - 80	zand	sterk siltig, licht-bruin, 10YR5/4, spoor roestvlekken, C-horizont, keizand	

X-coördinaat (m) : 241694
Y-coördinaat (m) : 567887
Maaiveld (cm) : 806

Lithologie

Diepte (cm)	Grondsoort	Omschrijving	Archeologische indicatoren
0 - 20	zand	zwak siltig, zwak humeus, donker-bruin-bruin, 10YR2/2, Zand: matig fijn, bouwvoor	spoor baksteen
20 - 45	zand	zwak siltig, zwak grindig, grijs-bruin, 10YR3/2, Zand: matig fijn, Opm.: verstoord; vermengd met onderliggende laag	
45 - 60	zand	matig siltig, grijs-bruin, 10YR3/4, Zand: matig fijn, Opm.: vermengd met bovenliggende laag; esdek?	
60 - 70	zand	sterk siltig, licht-bruin, 10YR5/4, spoor roestvlekken, C-horizont, keizand	
70 - 80	leem	sterk zandig, licht-groen-bruin, weinig roestvlekken	